

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

©2021 ШЕЛЕСТ Т. М.

УДК 658.014
JEL: M11; M21; O31

Шелест Т. М. Формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств: теоретичні аспекти

Мета статті – консолідація теоретичних аспектів формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств. За результатами проведеного дослідження виявлено, що сучасні промислові підприємства знаходяться в кризовому стані, що обумовлює необхідність розробки економічно обґрунтованої програми їх реформування, концентруючись на розширенні інноваційно-технологічної діяльності та збільшенні обсягу інвестицій в реальний сектор економіки, а також підвищенні ефективності їх використання. Визначено, що необхідність проведення дослідження, а саме, формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств, визначається її роллю в прискоренні темпів зростання суспільного виробництва, підвищенні якості продукції та збільшенні науково-технічного прогресу, що є головними напрямками економічної стратегії, планування та прогнозування виробництва. Результати проведеного аналізу економічної сутності понять «управління», «система», «система управління», «інновації», «розвиток» та «інноваційний розвиток» надали можливість визначити, що система управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств – це упорядкована сукупність взаємодії елементів, яка направлена на безперервний і комплексний процес упровадження нововведень для формування ефективної діяльності в стратегічній перспективі, з урахуванням факторів внутрішнього та зовнішнього середовища та законів розвитку суспільного виробництва, спрямованих на концентрацію, паралельність, адаптивність і ритмічність системи управління підприємствами.

Ключові слова: підприємство, управління, система, інновації, розвиток, система управління, інноваційно-орієнтований розвиток.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-294-301>

Рис.: 5. **Бібл.:** 11.

Шелест Тетяна Миколаївна – асистентка кафедри технологій управління, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна)

E-mail: tns.univ@gmail.com

UDC 658.014
JEL: M11; M21; O31

Shelest T. M. Formation of a Management System for the Innovatively Oriented Development of Enterprises: The Theoretical Aspects

The article is aimed at consolidating the theoretical aspects of formation of a management system for innovatively oriented development of enterprises. According to the results of the carried out research, it is identified that modern industrial enterprises are in a crisis state, which causes the need to develop an economically substantiated program for their reform, focusing on expanding innovation-technological activities and increasing investments in the real sector of the economy, as well as increasing the efficiency of their use. It is defined that the need for research, namely, the formation of a management system for innovatively oriented development of enterprises, is determined by its role in accelerating the growth rate of social production, improving the quality of products and increasing scientific-technological progress, which are the main directions of economic strategy, planning and forecasting of production. The results of the analysis of the economic essence of the concepts of «management», «system», «management system», «innovations», «development» and «innovative development» allowed to define that a management system for the innovatively oriented development of enterprises represents an orderly set of elements interaction, which is directed towards the continuous and comprehensive process of introducing innovations for the formation of efficient activity in the strategic perspective, taking into account the factors of internal and external environment together with the laws of development of social production aimed at concentration, parallelism, adaptability and rhythmicity of the enterprise management system.

Keywords: enterprise, management, system, innovations, development, management system, innovatively oriented development.

Fig.: 5. **Bibl.:** 11.

Shelest Tetiana M. – Assistant, Department of Technology Management, Taras Shevchenko National University of Kyiv (60 Volodymyrska Str., Kyiv, 01033, Ukraine)

E-mail: tns.univ@gmail.com

Сучасні промислові підприємства знаходяться в кризовому стані, що обумовлює необхідність розробки економічно обґрунтованої програми їх реформування, концентруючи увагу на розширенні інноваційно-технологічної діяльності та збільшенні обсягу інвестицій в реальний сектор економіки, а також на підвищенні ефективності їх використання.

Реформування промислових підприємств повинно здійснюватися на основі реструктуризації, ди-

версифікації, реорганізації як перманентний процес адаптації підприємства до впливів зовнішнього соціально-економічного середовища. Умови ринкової економіки, формування конкурентного середовища, поява вільних товаровиробників кардинально змінюють стратегію і тактику поведінки промислових підприємств. Здатність їх до ефективного функціонування в сучасних умовах визначається конкурентоспроможністю підприємства на основі активного впровадження інноваційно-технологічних розробок,

які надають можливість виробляти нову продукцію або послуги для завоювання нових ринків і задоволення потреб споживачів.

Конкурентоспроможність підприємства є складним комплексним показником, який враховує якість функціонування та взаємозв'язку елементів системи управління підприємством, рівень його інноваційно-орієнтованого розвитку, що дозволяє вдосконалювати виробничий процес і формувати потенціал підприємства. Водночас якість складових елементів не завжди гарантує високий рівень конкурентоспроможності підприємства. Таким чином, проблема формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств є актуальною в сучасних умовах господарювання. Для вирішення цього завдання необхідно розглянути та проаналізувати теоретичні аспекти даної проблеми.

Необхідність проведення дослідження саме формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств визначається її роллю в прискоренні темпів зростання суспільного виробництва, підвищенні якості продукції та збільшенні науково-технічного прогресу, що є головними напрямками економічної стратегії, планування та прогнозування виробництва. Особливо слід відзначити необхідність і доцільність підвищення ефективності використання науково-виробничого потенціалу підприємства: від того, наскільки продуктивно він використовується, в кінцевому підсумку залежить ефективність діяльності промислового підприємства та всієї економіки держави.

У сучасній науковій літературі питанням формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств приділяється значна увага вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, серед яких: Андрушків Б. і Кузьмін О. [1], Друкер П. [2], Кизим М., Белікова Н. і Мощицька Т. [3], Мескон М., Альберт М. і Хедоурі Ф. [4], Прохорова В. і Проценко В. [5], Файоль А. [6], Чоїбіток В. [5; 7], Хаустова В. і Решетняк О. [8] та ін.

У більшості праць недостатньо розкриті питання формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств, які потребують подальших наукових досліджень.

Метою статті є консолідація теоретичних аспектів формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств.

Сучасна вітчизняна економіка переживає глибоку економічну кризу, яка багато в чому характеризується труднощами перехідного періоду, недосконалим законодавством, високим рівнем корупції та іншими проблемами.

Зміна форм господарської діяльності в ринковій економіці змушує систему управління вітчизняними підприємствами пристосуватися до циклічних коливань, викликаних внутрішніми та зовнішніми факторами.

Однією з найбільш актуальних проблем сучасного етапу економічних реформ є проблема відродження промислових підприємств, а ефективна система управління інноваційно-орієнтованим розвитком є одним із ключових факторів їх ефективного функціонування. Тому дуже важливо розробити систему управління інноваційно-орієнтованим розвитком, яка буде визначати кризову ситуацію, своєчасно знаходити її місце і, якщо можливо, усувати або, принаймні, мінімізувати наслідки кризи.

Нова економічна реальність, з якою стикаються вітчизняні підприємства в сучасних умовах господарювання, передбачає впровадження абсолютно нових підходів, технологій і методів роботи. Сучасні універсальні інструменти вирішення проблем, що відповідають новому рівню якості зовнішнього середовища, повинні ґрунтуватися на підприємницькому стилі управління, тобто на прийнятті стратегічних адаптаційних рішень у реальному часі відповідно до мінливих умов і активного розвитку науково-технічного прогресу тощо.

Формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств передбачає більш раннє виявлення кризової ситуації, щоб адекватно реагувати на негативні тенденції в ситуації, коли підприємство ще повністю знаходиться під контролем власників і залучених менеджерів, а значить, має велику свободу маневру та більший вибір альтернативних антикризових процедур, які необхідно проводити в рамках законодавства.

Сталий розвиток підприємства безпосередньо залежить не тільки від фінансових чинників, але і від ефективного управління, що формує розвинену систему маркетингу, якість трудового потенціалу, організацію виробничого процесу, правильне ведення бізнесу тощо.

Аналіз сутності дефініції «управління» та авторське визначення наведено на *рис. 1*.

Згідно з основними положеннями теорії систем, будь-який об'єкт, явище чи процес (включаючи підприємство) можна розглядати як систему. Під системою розуміють сукупність взаємозв'язаних в одне ціле елементів [1; 4; 10].

Елемент системи – це частина цілого, яка в процесі аналізу не підлягає поділу на складові. Система має формуватися відповідно до умов, у яких вона буде функціонувати; бути гнучкою та мати адаптивні характеристики; включати ключові елементи середовища, у якому буде застосовуватися.

Аналіз структурних елементів дефініції «система» наведено на *рис. 2*.

Розрізняють дві групи принципів побудови системи управління на підприємствах ресторанного господарства: принципи, що характеризують вимоги до формування системи управління, та принципи, які визначають напрямки розвитку системи управління (*рис. 3*).

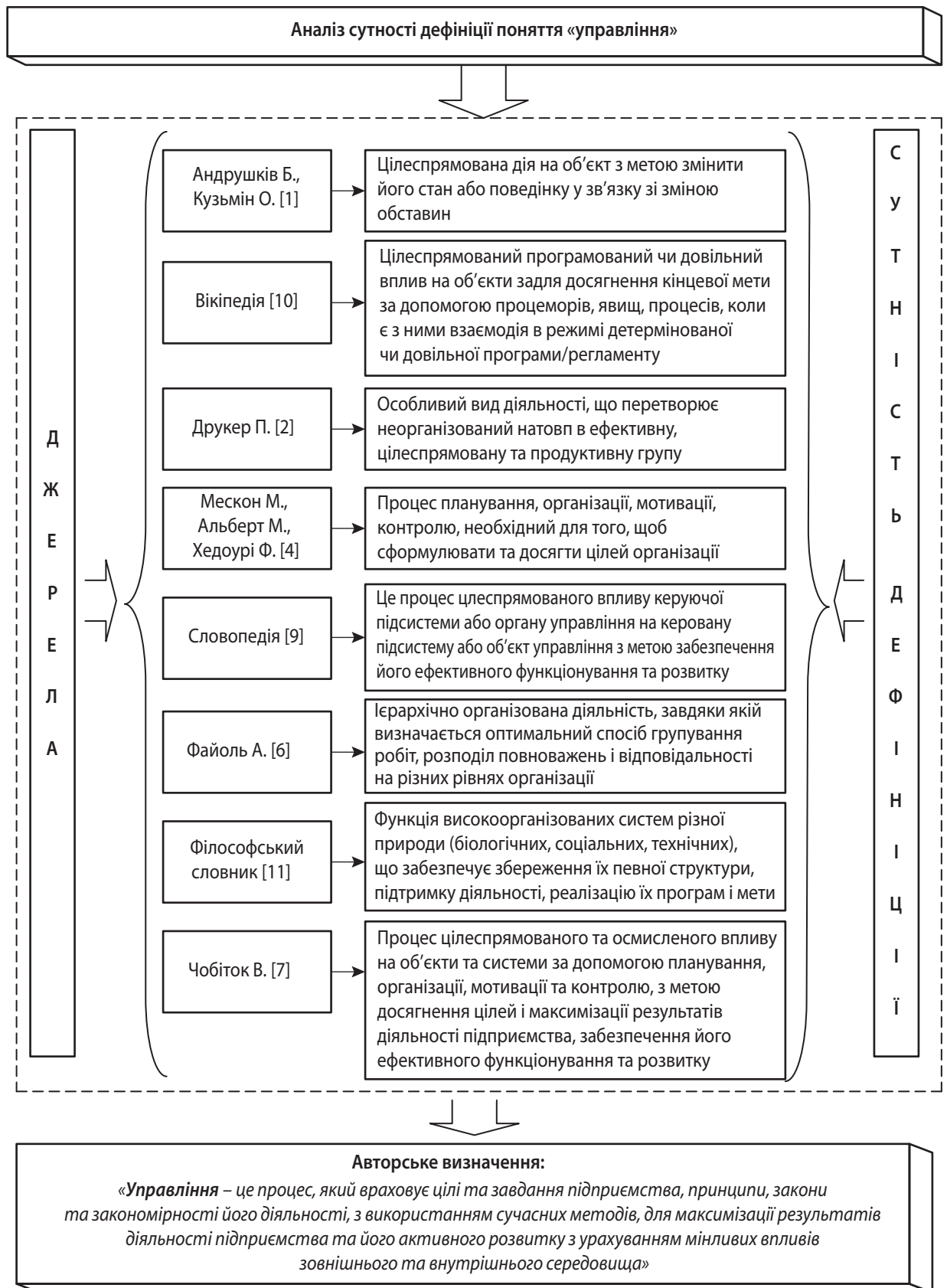

Рис. 1. Аналіз сутності дефініції «управління»

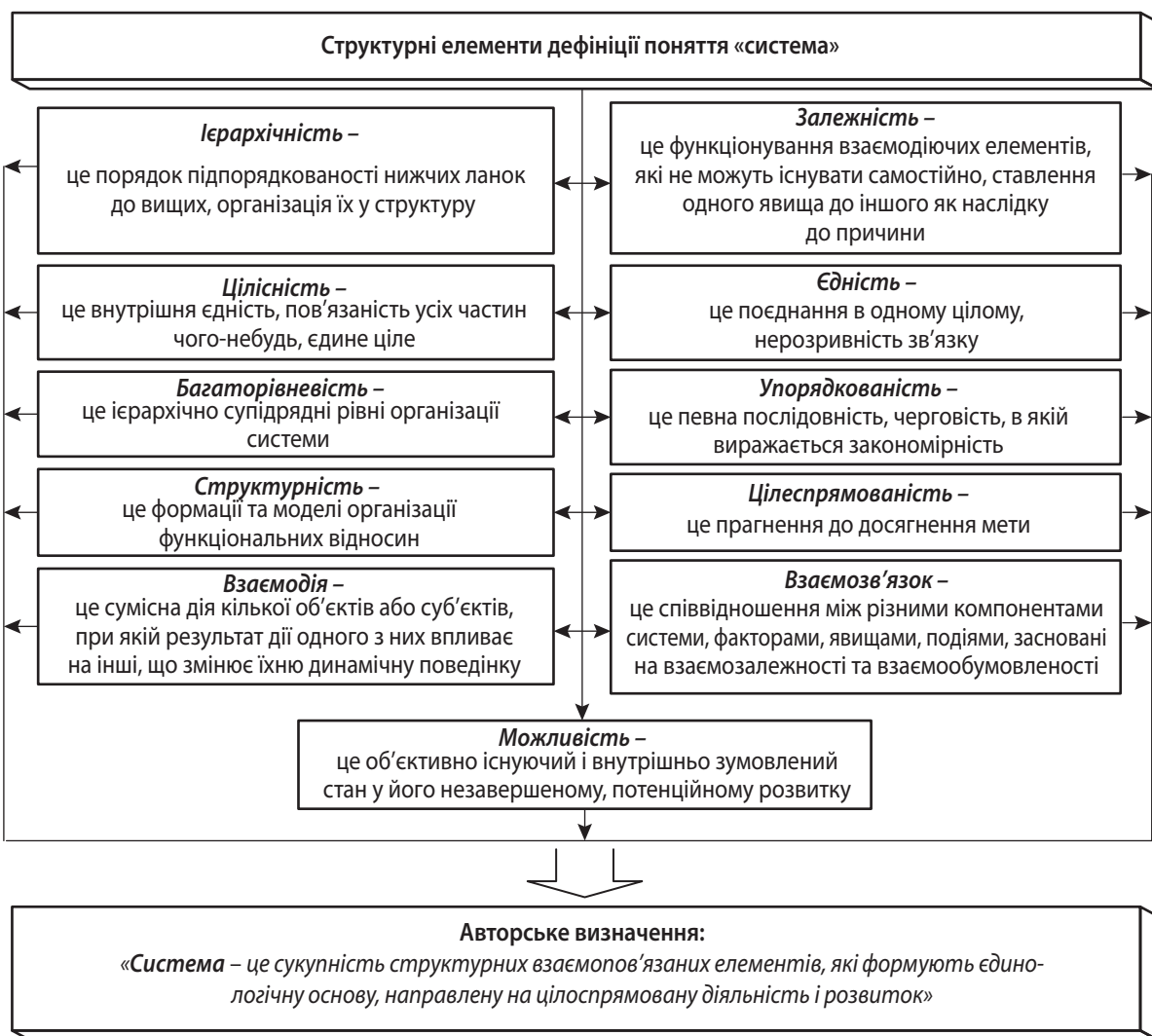

Рис. 2. Аналіз структурних елементів дефініції «система»

Сучасні економічні умови змушують кожне вітчизняне промислове підприємство активно розробляти та впроваджувати у виробництво нововведення, що обумовлює необхідність їх інноваційно-орієнтованого розвитку. Ці потреби викликані не тільки впливом зовнішніх змін, а й моральним зносом вироблених продуктів чи послуг.

У сучасних умовах господарювання, де активно розвивається науково-технічний прогрес, виникає потреба в нових креативних знаннях, які здатні ефективно змінювати існуючий стан промислових підприємств. Зміна технологій, бажань і поглядів споживачів і, як наслідок цього, поява жорсткої конкуренції мають стрімкі темпи.

Підприємства, які не зможуть адаптуватися та бути гнучкими до викликів середовища, здадуть свої позиції на користь більш прогресивних підприємств, які займаються активно інноваційно-орієнтованим розвитком. Існує певна сукупність факторів, за якими можна виявити потребу підприємства в інноваційно-орієнтованому розвитку:

- ✦ зменшення життєвого циклу товарів чи послуг;
 - ✦ підвищення ролі науково-технічного прогресу;
 - ✦ неможливість використання традиційних видів виробництва;
 - ✦ мінливе ринкове становище та стрімкі зовнішні зміни;
- глобалізація економіки тощо.

Останніми роками сила впливу перерахованих факторів на розвиток підприємства активно збільшується та сприяє формуванню нових параметрів діяльності підприємств, а, відповідно, трансформація структури діяльності підприємств повинна корелювати зі світовим рівнем інноваційно-орієнтованого розвитку.

Таким чином, кожна система управління підприємствами повинна бути взаємопов'язана зі змінами, що відбуваються в житті суспільства, та відповідати вимогам інноваційної економіки.

Головною метою інноваційно-орієнтованого розвитку підприємства є підвищення конкурентних переваг, збереження його економічних вигод шляхом

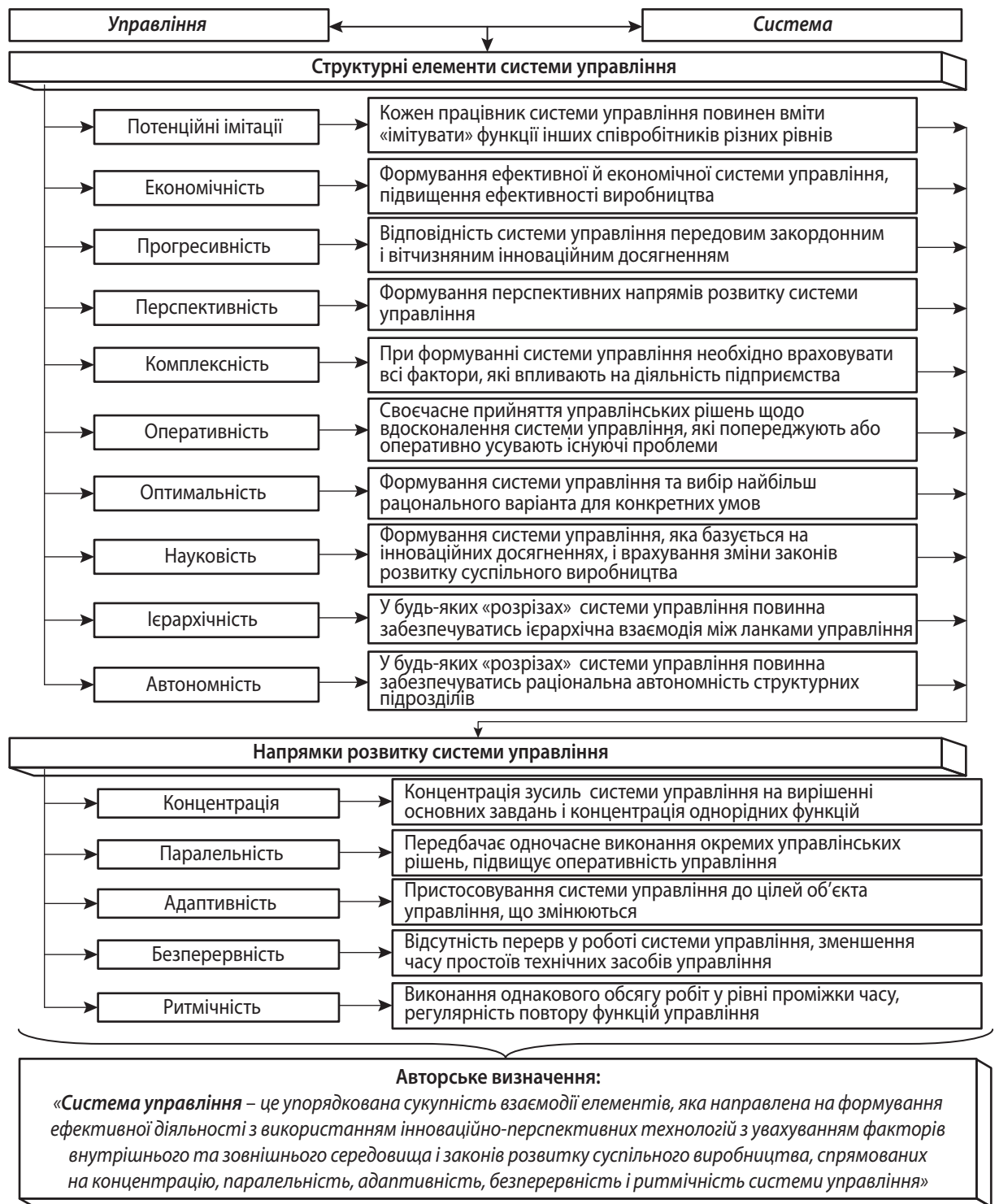

Рис. 3. Структурні елементи дефініції «система управління»

цілеспрямованої зміни внутрішніх факторів завдяки впровадженню технологічних рішень, новим методам управління, змінам у структурі виробництва нового продукту або послуги тощо.

Аналіз структурних елементів дефініції «інноваційно-орієнтований розвиток» наведено на рис. 4.

Інноваційно-орієнтований розвиток підприємства в правильному напрямку здатний досягти необхідного економічного зростання, забезпечуючи кож-

ну сферу діяльності, впливаючи на кінцевий результат і окремі її складові – управління, виробництво, фінанси, персонал тощо.

Інноваційно-орієнтований розвиток є процесом в економіці, який охоплює кожен сферу діяльності фірми та забезпечує процес створення нової технології, товару або послуги.

За результатами проведеного аналізу економічної сутності понять «управління», «система», «сис-

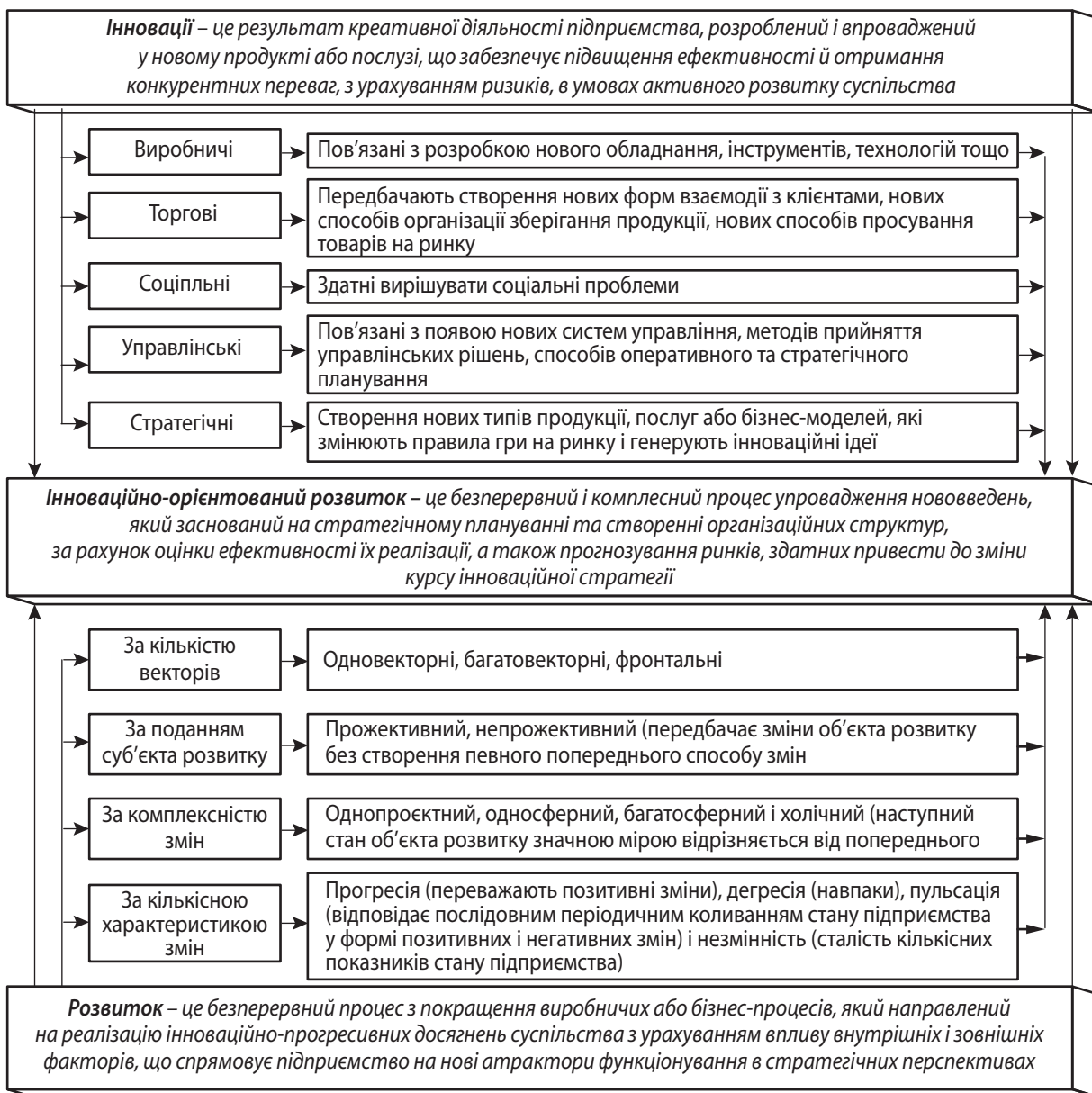

Рис. 4. Структурні елементи дефініції «інноваційно-орієнтований розвиток»

тема управління», «інновації», «розвиток» і «інноваційний розвиток» визначимо взаємозв'язок між ними (рис. 5).

Отже, взаємозв'язок понять «управління», «система», «система управління», «інновації», «розвиток» та «інноваційний розвиток» надає можливість визначити, що система управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств – це упорядкована сукупність взаємодії елементів, яка направлена на безперервний і комплексний процес упровадження нововведень для формування ефективної діяльності в стратегічній перспективі, з урахуванням факторів внутрішнього та зовнішнього середовища та законів розвитку суспільного виробництва, спрямованих на концентрацію, паралельність, адаптивність і ритмічність системи управління підприємствами.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного дослідження виявлено, що сучасні промислові підприємства знаходяться в кризовому стані, що обумовлює необхідність розробки економічно обґрунтованої програми їх реформування, концентруючи увагу на розширенні інноваційно-технологічної діяльності та збільшенні обсягу інвестицій в реальний сектор економіки, а також на підвищенні ефективності їх використання.

Визначено, що необхідність проведення дослідження саме формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств визначається її роллю в прискоренні темпів зростання суспільного виробництва, підвищенні якості продукції та збільшенні науково-технічного прогресу, що є головними напрямками економічної стратегії, у плануванні та прогнозуванні виробництва. Особли-

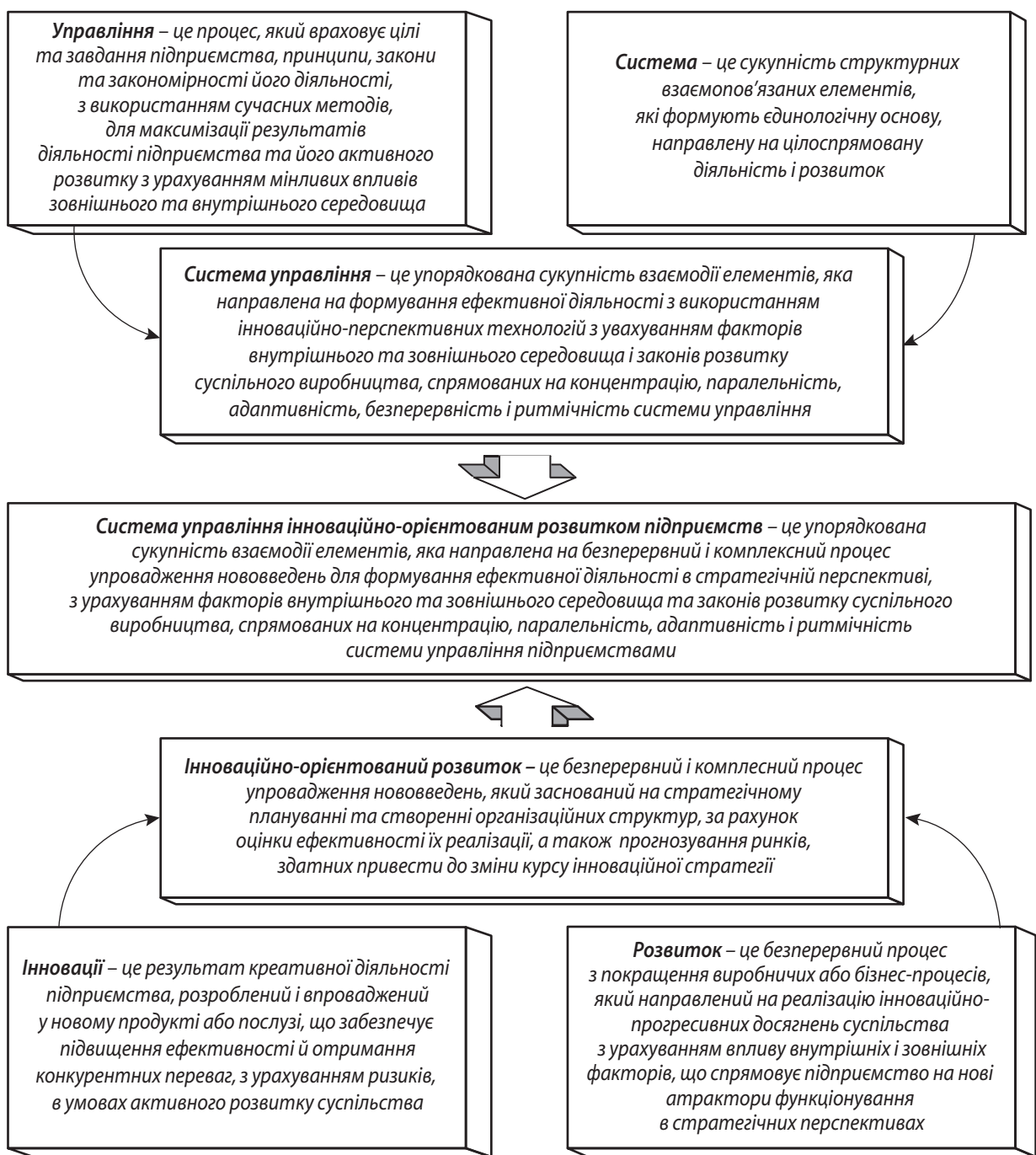

Рис. 5. Синтез сутності дефініції «система управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств»

во слід відзначити необхідність і доцільність підвищення ефективності використання науково-виробничого потенціалу підприємства: від того, наскільки продуктивно він використовується, в кінцевому підсумку залежить ефективність діяльності промислового підприємства та всієї економіки держави.

Результати проведеного аналізу економічної сутності понять «управління», «система», «система управління», «інновації», «розвиток» та «інноваційний розвиток» надали можливість визначити, що система управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств – це упорядкована

сукупність взаємодії елементів, яка направлена на безперервний і комплексний процес упровадження нововведень для формування ефективної діяльності в стратегічній перспективі, з урахуванням факторів внутрішнього та зовнішнього середовища та законів розвитку суспільного виробництва, спрямованих на концентрацію, паралельність, адаптивність і ритмічність системи управління підприємствами. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушків Б. М., Кузьмін О. Є. Основи менеджменту: монографія. Львів: Світ, 1995. 296 с.

2. Друкер П. Ф. *Инновации и предпринимательство*. СПб. : Бук Чембер Интернешнл, 1992. 160 с.
3. Кизим М. О., Белікова Н. В., Мощицька Т. О. Соціально-економічний розвиток регіонів України та модернізація їх устрою : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2011. 304 с.
4. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. *Основы менеджмента* / пер. с англ. М. : Дело, 1997. 492 с.
5. Прохорова В. В., Проценко В. М., Чобіток В. І. *Формування конкурентної стратегії підприємств на засадах інноваційно-спрямованого інвестування* : монографія. Харків : Українська інженерно-педагогічна академія, 2015. 291 с.
6. Файоль А. *Общее и промышленное управление*. М. : Республика, 1992. 349 с.
7. Чобіток В. І. Інтелектуалізація управління холистичним розвитком підприємств: категоріальний силогізм. *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 463–472. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-463-472>
8. Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Основні тенденції та проблеми розвитку науки в Україні. *Проблеми економіки*. 2019. № 2. С. 62–72. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-2-62-72>
9. Словопедія. URL: <http://slovoopedia.org.ua>
10. Управління // Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Управління>
11. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редколегії). Київ : Абрис, 2002. 751 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf

REFERENCES

- Andrushkiv, V. M., and Kuzmin, O. Ye. *Osnovy menedzhmentu* [Fundamentals of Management]. Lviv: Svit, 1995.
- Chobitok, V. I. "Intelektualizatsiia upravlinnia kholistychnym rozvytkom pidpriemstv: katehorialnyi sylohizm"

- [Intellectualization of the Management of Holistic Development of Enterprises: the Categorical Syllogism]. *Biznes Inform*, no. 2 (2020): 463-472. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-463-472>
- Druker, P. F. *Innovatsii i predprinimatelstvo* [Innovation and Entrepreneurship]. St. Petersburg: Buk Chamber Interneshnl, 1992.
- "Filosofskyi entsyklopedychnyi slovyk" [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Kyiv : Abrys, 2002. https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf
- Fayol, A. *Obshcheye i promyshlennoye upravleniye* [General and Industrial Management]. Moscow: Respublika, 1992.
- Khaustova, V. Ye., and Reshetniak, O. I. "Osnovni tendentsii ta problemy rozvytku nauky v Ukraini" [Main Trends and Problems in the Development of Science in Ukraine]. *Problemy ekonomiky*, no. 2 (2019): 62-72. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-2-62-72>
- Kyzym, M. O., Bielikova, N. V., and Moshchytska, T. O. *Sotsialno-ekonomichni rozvytok rehioniv Ukrainy ta modernizatsiia yikh ustroiu* [Socio-economic Development of the Regions of Ukraine and Modernization of Their Structure]. Kharkiv: VD «ІNZhEK», 2011.
- Meskon, M., Albert, M., and Khedouri, F. *Osnovy menedzhmenta* [Fundamentals of Management]. Moscow: Delo, 1997.
- Prokhorova, V. V., Protsenko, V. M., and Chobitok, V. I. *Formuvannia konkurentnoi stratehii pidpriemstv na zasadakh innovatsiino-spriamovanoho investuvannia* [Formation of Competitive Strategy of Enterprises on the Basis of Innovation-oriented Investment]. Kharkiv: Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia, 2015.
- Slovopeidiia. <http://slovoopedia.org.ua>
- "Upravlinnia" [Management]. Wikipedia. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Управління>